

Valentina PIDLISNYUK, Lesia SOKOL, Tetyana STEFANOVSKA
Ukraiński Narodowy Uniwersytet Nauk o Życiu i Środowisku

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ MIAST UKRAIŃSKICH W ŚWIETLE OPINII PUBLICZNEJ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CITIES IN THE EYES OF PUBLIC OPINION

ABSTRACT: "Agenda 21" determinates main stakeholder groups can influence on sustainable development priorities selection: governmental officials, youth, women, local communities, NGOs, and indigenous population. In order to determine main priorities of sustainable development in urban regions of Ukraine sociological survey was conducted in years 2006–2008. Governmental officials from the state level (226 persons), youth (292 persons) and university faculty (33 persons) were interviewed. For each of the group separated questionnaire was developed having 13–17 questions, each question has up to 4 different answers to be selected. Participants of surveys also left their own comments and suggestions in terms of ways toward sustainable development.

Elimination of ecological pressure to the environment and improving quality of life were mainly selected as main priorities in sustainable development for urban areas in Ukraine among all three groups. Respondents underlined the necessity of complex approaches to economic development and environmental protection; they defined poverty eradication, development of middle-class and provision of the main human needs as goals for current state policy.

Significant role of public in the process of selection priorities of sustainable development has been deeply recognized by interviewed persons, in particular from urban area. Almost same results were received from three selected groups in terms of understanding sustainable development main terms, definition and goals.

The aim of further research should be focused on developing ways of implementation education component in sustainable development.

KEY WORDS: urban areas in Ukraine, sustainable development, priorities

Wprowadzenie

Przełamanie światowego kryzysu ekologicznego i społecznego wymaga wprowadzenia nowej ideologii życia oraz nowych innowacyjnych podejść do edukacji, prowadzącej do spojrzenia na świat w kontekście kulturowym i ekologicznym. Przemysł zastoso-

wania rozwoju zrównoważonego stał się najważniejszą prerogatywą w przygotowaniu studentów i specjalistów, szczególnie tych zajmujących się takimi dziedzinami, jak: ekonomia, nauki polityczne, nauka o środowisku czy rolnictwo. Wydaje się, że jest to jedyny sposób na obniżenie szkodliwego wpływu, jaki wywiera społeczeństwo na środowisko naturalne i na ochronę zasobów biosfery dla przyszłych pokoleń (Gough 2006; Melnychuk, Pidlisnyuk, Stefanovska 2003; Pidlisnyuk 2008).

„Agenda 21” określa główne grupy społeczne i sposoby, w jakie mogą one wpływać na wybór priorytetów rozwoju zrównoważonego. Zaliczają się do nich: urzędnicy państwowi, ludzie młodzi, kobiety, społeczności lokalne, organizacje pozarządowe, środowiska etniczne (Rio Declaration... 1992).

W latach 2006–2008 przeprowadzono kilka socjologicznych badań sondażowych w obrębie obszarów miejskich Ukrainy w celu określenia głównych priorytetów kierunku rozwoju zrównoważonego w tym kraju. Zastosowano kwestionariusze osobno dla każdej z grup: urzędnicy rządowi z obszarów miejskich (226 osób), ludzie młodzi (292 osób) oraz pracownicy akademicy (33 osoby).

Urzędnicy rządowi

Urzędnicy rządowi odgrywają ważną rolę w sferze kreowania idei rozwoju zrównoważonego oraz wypracowywania jego strategii (Pidlisnyuk, Gess 2008). Dla celów niniejszego badania przeprowadzono wywiady z posłami i przedstawicielami parlamentu ukraińskiego (Wysokiej Rady) i przedstawicielami samorządów w obszarach miejskich (miasto Boryspol) – łącznie 270 osób, w tym 98 mężczyzn i 172 kobiety w przedziale wiekowym od 25 do 70 lat. Wszyscy respondenci legitymowali się wykształceniem wyższym, w tym 12 – tytułem doktora nauk.

Wyniki przeprowadzonych sondaży socjologicznych zostały przedstawione w tabelach 1–3.

Jak wynika z tabeli 1, kwestionariusz zawierał 13 pytań dotyczących poziomu wiedzy i kompetencji danej grupy respondentów. Otrzymane wyniki pokazują, że 68,2% odpowiadających słyszało o rozwoju zrównoważonym wcześniej i definiowało go jako: harmonia ekonomii, ekologii i aspektów społecznych (51,4%); poprawa jakości życia (25,0%); równowaga pomiędzy wzrostem ekonomicznym a ochroną środowiska (17,0%); „wzrost gospodarczy” (4,2%). Wymieniano również rozpoznawalność Ukrainy na arenie międzynarodowej oraz możliwość zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, a TV, prasa, Internet, współpracownicy oraz znajomi wskazywano jako główne źródła informacji. Zasadnicza część respondentów (87,6%) oceniała ideę rozwoju zrównoważonego jako pozytywną, 1,5% osób – wyrażało pogląd negatywny, a 10,9% – nie rozumiało jego elementów.

Określenie priorytetów rozwoju zrównoważonego było jednym z głównych pytań sondażu. Jak pokazały wyniki, 40,4% respondentów wybrało „lepszą jakość życia”, 23,9% uważało wzrost gospodarczy za główny element rozwoju zrównoważonego, 21%

Tabela 1

Wyniki sondażu przeprowadzonego w grupach urzędników rządowych

Treść pytania	Odpowiedzi [w %]
1. Rozwój zrównoważony oznacza: a) harmonię ekonomii, ekologii i kwestii społecznych, b) to samo, co „wzrost gospodarczy”, c) równowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym ochroną środowiska, d) poprawę jakości życia, e) inne (odpowiedź własna).	51,4 4,2 17,0 25,0 2,4
2. Czy kiedykolwiek słyszał(a) Pan/Pani o rozwoju zrównoważonym? a) tak, b) nie.	68,2 31,9
3. Jak dowiedział(a) się Pan/Pani o rozwoju zrównoważonym? a) z TV, b) z radia, c) z prasy, d) od współpracowników, znajomych, e) inne źródło informacji.	29,0 8,0 29,0 16,0 18,0
4. Jak ocenia Pan/Pani ideę rozwoju zrównoważonego? a) pozytywnie, b) negatywnie, c) nie mam zdania.	87,6 1,6 10,9
5. Jakie Pana/Pani zdaniem priorytety rozwoju zrównoważonego są najważniejsze? a) lepsza jakość życia, b) wzrost gospodarczy, c) eliminacja zagrożenia ekologicznego w stosunku do środowiska naturalnego, d) budowa demokracji i dostępu do informacji, e) inne.	40,4 23,9 21,0 12,5 2,2
6. Proszę zdefiniować, jakie elementy mogą posłużyć jako podstawa legislacyjna rozwoju zrównoważonego na Ukrainie: a) uchwalenie specjalnego prawa, b) dekret prezydenta Ukrainy, c) rezolucja Rady Ministrów Ukrainy, d) zarządzenie Ministerstwa Ekologii Ukrainy, e) inne.	53,2 18,4 18,9 3,0 5,5
7. Kto powinien być odpowiedzialny za rozwój zrównoważony na Ukrainie? a) administracja prezydenta Ukrainy, b) parlament Ukrainy (Wysoka Rada), c) Rada Ministrów Ukrainy, d) Ministerstwo Ekologii, e) Ministerstwo Gospodarki, f) Ministerstwo Eurointegracji, g) inne.	14,6 28,6 23,1 14,3 10,9 5,1 3,4
8. Czy kiedykolwiek słyszał(a) Pan/Pani o Komisji Specjalnej Parlamentu Ukrainy do spraw Przyszłego Rozwoju? a) tak, b) nie.	31,6 68,4

Tabela 1 cd.

Treść pytania	Odpowiedzi [w %]
9. Czym Pana/Pani zdaniem ta Komisja się zajmuje? a) rozwojem państwa, b) sferą społeczną, c) ochroną środowiska naturalnego, d) rozwojem nauki, edukacji i technologii innowacyjnych, e) rozwojem rolnictwa, f) informatyzacją społeczeństwa, g) inne.	25,6 17,7 18,8 15,7 10,2 10,0 2,0
10. Czy reformy rozwoju zrównoważonego są konieczne dla ukraińskiego rolnictwa? a) tak, b) nie.	97,7 2,3
11. Czy udział społeczeństwa jest istotny w wyborze priorytetów rozwoju zrównoważonego? a) tak, b) nie, c) trudno powiedzieć.	78,9 4,5 16,6
12. Czy jest Panu/Pani znana konwencja Aarhus „O dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do organów sprawiedliwości w kwestiach środowiskowych”? a) tak, przeczytałem(am) ją, b) słyszałem(am) o niej, c) nie, nigdy nie słyszałem(am) o niej.	17,8 31,1 51,1
13. Jakie działanie jest Pana/Pani zdaniem najważniejsze w procesie podejmowania decyzji w kwestii rozwoju zrównoważonego? a) inicjacja, b) dyskusja, c) ratyfikacja, d) realizacja.	29,1 51,9 2,7 16,4

Źródło: opracowanie własne.

wybrało eliminację zagrożeń ekologicznych w stosunku do środowiska naturalnego, a 12,5% wskazało na budowanie demokracji oraz dostęp do informacji. Intensyfikacja świadomości ekologicznej i harmonia wszystkich priorytetów znalazły się między działaniami zalecanymi.

Urzednicy rządowi za najbardziej istotne z legislacyjnego punktu widzenia uznali następujące dokumenty traktujące o rozwoju zrównoważonym: uchwalenie specjalnego prawa – 53,2%; rezolucja Rady Ministrów Ukrainy – 18,9%; dekret wydany przez prezydenta kraju – 18,4%. Zgodnie z wynikami sondażu za sprawy związane z rozwojem zrównoważonym powinny być odpowiedzialne następujące jednostki administracji państwowej: parlament Ukrainy (Wysoka Rada) – 28,6% respondentów; Rada Ministrów Ukrainy – 23,1%; administracja prezydenta Ukrainy – 14,6%; Ministerstwo Ekologii – 14,3%; Ministerstwo Gospodarki – 10,9%.

Niestety, zaledwie 31,6% badanych słyszało o działaniach dotyczących rozwoju zrównoważonego prowadzonych przez Specjalną Komisję ds. Przyszłego Rozwoju (parlament Ukrainy), a z tej grupy 18,8% uznało, że jej prace są głównie skoncentrowane na ochronie środowiska naturalnego, 17,7% – ze sferą socjalną, a 10,2% – z działaniami skierowanymi na rozwój rolnictwa.

Spośród badanych osób 97,2% było przekonanych o konieczności przejścia rolnictwa Ukrainy w stronę zrównoważenia, a tylko 2,3% nie zgadzało się z tym poglądem; ci ostatni uważali, że stan zaniedbania rolnictwa to scheda po czasach Związku Radzieckiego.

Prawie 80% respondentów podkreśliło wagę udziału społeczeństwa w procesie wdrażania rozwoju zrównoważonego. Udział społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji był wymieniany tu jako najważniejsze ogniwo.

Ponadto 88% ze 184 respondentów pozytywnie oceniło rozwój zrównoważony i zdefiniowało główne priorytety rozwoju społeczeństwa jako tworzenie warunków do zapewnienia lepszego życia społeczeństwa, rozwoju gospodarczego oraz eliminacji presji wywieranej na środowisko naturalne. Urzędnicy rządowi widzą potrzebę prawnego wspierania rozwoju zrównoważonego oraz znaczenie udziału społeczeństwa w wyborze priorytetów tego procesu.

Ludzie młodzi

Inny socjologiczny sondaż został przeprowadzony z grupą docelową – studentami różnych szkół wyższych Kijowa, z którymi przeprowadzono rozmowy. Między respondentami znaleźli się studenci Krajowego Uniwersytetu Rolniczego Ukrainy (The National Agricultural University of Ukraine – NAUU): 72 osoby, w tym 52 kobiety i 20 mężczyzn, specjalizujące się w dziedzinach ekologia, ekonomia, finansowość, agrochemia; Krajowego Uniwersytetu Ekonomicznego (The National Economy University – NEU): 107 osób, w tym 80 kobiet i 27 mężczyzn o specjalizacjach – ekonomia międzynarodowa i teoria ekonomii; Międzyregionalnej Akademii Zarządzania Indywidualnego (The Interregional Academy of Personal Management – IAPM): 38 osób, w tym 24 kobiety i 14 mężczyzn, specjalizujące się w bankowości i zarządzaniu; Akademii Zarządzania Miastem (The Academy of Municipal Management – AMM): 53 osoby, w tym 40 kobiet i 13 mężczyzn w specjalizacjach zarządzanie i ekonomia; Kijowskiego Uniwersytetu Państwowego im. T.G. Szewczenki (Kyiv State University named after T.G. Shevchenko – KSU): 22 osoby, tym 21 kobiet i 1 mężczyzna, specjalizujące się w socjologii i filologii). Łącznie przebadano 292 osoby (217 kobiet i 75 mężczyzn), głównie studentów studiów licencjackich i magisterskich. Wyniki sondażu zamieszczono w tabeli 2.

Tak więc 33% badanych studentów zdefiniowało rozwój zrównoważony jako połączenie aspektów: gospodarczego, ekologicznego i społecznego, takie samo rozumienie tego terminu przeważa także w innych sondażach; jedynie studenci Kijowskiego Uniwersytetu Państwowego uznali zrównoważony rozwój za równowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym a ochroną środowiska naturalnego. Główna grupa osób

Tabla 2

Wyniki sondażu dotyczącego rozwoju zrównoważonego przeprowadzonego wśród studentów

Treść pytania	Ogólna liczba odpowiedzi [w %]	Rozróżnienie na poszczególne szkoły wyższe [w %]				
		NAUU	NEU	IAPM	AMM	KSU
1. Rozwój zrównoważony oznacza:						
a) harmonię ekonomii, ekologii i kwestii społecznych,	33,0	36,4	34,6	23,5	32,4	29,0
b) to samo, co „wzrost gospodarczy”,	11,6	7,4	14,2	13,7	12,2	9,7
c) równowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym a ochroną środowiska,	27,4	28,1	22,2	27,5	31,1	41,9
d) poprawę jakości życia,	25,5	28,1	25,3	33,3	18,9	19,4
e) inne (odpowiedź własna).	2,5	–	3,7	2,0	5,4	–
2. Czy kiedykolwiek słyszał(a) Pan/Pani o rozwoju zrównoważonym?						
a) tak,	65,4	76,4	55,1	69,4	66,0	68,2
b) nie.	34,6	23,6	44,9	30,6	44,0	31,8
3. Jak dowiedział(a) się Pan/Pani po raz pierwszy o rozwoju zrównoważonym?						
a) w trakcie studiów,	33,2	38,5	33,3	25,5	34,8	11,8
b) z TV,	27,8	17,9	27,0	33,3	36,2	23,5
c) z radia,	6,6	6,0	4,8	2,0	11,6	7,8
d) z prasy,	13,8	12,8	17,5	13,7	5,8	11,8
e) od współstudiumujących, znajomych,	8,9	14,5	7,1	9,8	5,8	–
f) przez Internet,	9,2	10,3	8,7	15,7	5,8	2,0
g) inne.	0,5	–	1,6	–	–	–
4. Jak ocenia Pan/Pani ideę rozwoju zrównoważonego?						
a) pozytywnie,	88,0	87,5	83,7	97,0	88,5	95,5
b) negatywnie,	3,2	4,2	2,9	3,0	3,8	–
c) nie mam zdania.	8,8	8,3	13,4	–	7,7	4,5
5. Jakie Pana/Pani zdaniem priorytety rozwoju zrównoważonego są najważniejsze?						
a) lepsza jakość życia,	28,2	26,6	30,6	29,9	22,3	31,4
b) wzrost gospodarczy,	24,0	25,2	23,6	24,1	24,3	19,6
c) eliminacja zagrożenia ekologicznego w stosunku do środowiska naturalnego,	17,8	18,2	18,1	13,8	18,4	19,6
d) budowa demokracji,	7,5	4,3	6,9	9,2	15,5	5,9
e) dostęp do informacji nt. środowiska i udział społeczny w procesie podejmowania decyzji,	9,2	10,3	7,6	12,6	7,8	9,8
f) eliminacja biedy,	12,8	15,4	12,5	9,2	10,7	13,7
g) inne.	0,5	–	0,7	1,2	1,0	–
6. Czy udział społeczeństwa jest istotny w wyborze priorytetów rozwoju zrównoważonego?						
a) tak,	76,3	81,4	70,3	74,2	88,0	63,6
b) nie,	3,2	4,3	2,0	2,9	2,0	9,1
c) trudno powiedzieć.	20,5	14,3	27,7	22,9	10,0	27,3

Tabela 2 cd.

Treść pytania	Ogólna liczba odpowiedzi [w %]	Rozróżnienie na poszczególne szkoły wyższe [w %]				
		NAUU	NEU	IAPM	AMM	KSU
7. W czym Pana/Pani zdaniem powinien przejawiać się udział społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji?						
a) inicjacja,	21,8	18,6	30,6	8,3	18,9	12,5
b) dyskusja,	42,2	41,9	43,8	38,9	41,5	50,0
c) ratyfikacja,	9,3	12,8	5,8	11,1	11,3	6,3
d) realizacja.	26,3	26,7	19,8	41,7	28,3	31,2
8. Który poziom władzy jest Pana/Pani zdaniem najważniejszy w promocji rozwoju zrównoważonego?						
a) centralny,	60,3	53,7	58,4	60,5	60,0	63,6
b) regionalny,	12,0	14,6	20,8	7,0	16,0	4,5
c) lokalny.	27,7	31,7	20,8	32,5	24,0	31,9
9. Który szczebel władzy ma być Pana/Pani zdaniem najważniejszy w procesie wdrażania rozwoju zrównoważonego?						
a) centralny,	65,3	60,5	68,9	60,5	67,3	68,2
b) regionalny,	12,1	17,1	10,7	18,4	6,2	4,5
c) lokalny.	22,6	22,4	20,4	21,1	26,5	27,3
10. Co jest najważniejsze w edukacji do rozwoju zrównoważonego?						
a) wprowadzanie nowych kursów,	23,9	21,1	26,4	19,2	27,0	24,1
b) studia magisterskie ze specjalizacji rozwój zrównoważony,	7,3	8,9	6,5	7,7	5,6	7,4
c) wprowadzenie elementów z dziedziny rozwoju zrównoważonego do istniejących kursów,	17,4	16,1	18,8	15,4	17,8	18,5
d) programy informacyjne w środkach masowego przekazu,	29,2	31,1	28,4	29,5	26,2	31,5
e) kursy szkoleniowe dla osób wstępujących na uczelnie wyższe,	8,7	7,8	7,5	11,5	13,1	3,7
f) kursy szkoleniowe dla urzędników rządowych.	13,5	15,0	12,4	16,7	10,3	14,8
11. Czy kiedykolwiek słyszał(a) Pan/Pani o zielonej agroturystyce?						
a) tak,	51,1	55,2	58,8	42,9	47,0	31,8
b) nie.	48,5	44,8	41,2	57,1	53,0	68,2
12. Czy można uważać Pana/Pani zdaniem zieloną agroturystykę za ważny kierunek rozwoju obszarów wiejskich?						
a) tak,	47,1	43,1	52,6	45,7	51,0	27,3
b) nie,	8,4	12,1	10,3	8,6	2,1	4,5
c) trudno powiedzieć.	44,5	44,8	37,1	45,7	46,9	68,2
13. Czy przemiana rolnictwa Ukrainy zmierza w kierunku rozwoju zrównoważonego?						
a) tak,	93,7	94,1	94,6	93,3	93,6	90,9
b) nie.	6,3	5,9	5,4	6,7	6,4	9,1

Źródło: opracowanie własne.

wybrała to drugie określenie (27,4%), a 25,5% respondentów było przekonanych, że zrównoważony rozwój również zapewni poprawę jakości życia. Niestety tylko 65,4% respondentów słyszało wcześniej o rozwoju zrównoważonym, najczęściej w ramach procesu kształcenia, w którym uczestniczyli. Studenci reprezentujący Narodowy Uniwersytet Rolniczy okazali się najlepiej zorientowani w tym temacie, gdyż w programie ich studiów przewidziane są obowiązkowe zajęcia z przedmiotu „rozwój zrównoważony”. Z tego też powodu studenci sugerowali włączenie takich przedmiotów kursowych do programu studiów na szerszą skalę. Proponowali również stworzenie programów informacyjnych na temat rozwoju zrównoważonego w środkach masowego przekazu. Inne z wymienianych źródeł to TV, prasa i Internet.

Pośród wszystkich badanych 88% w sposób pozytywny oceniało ideę rozwoju zrównoważonego, 3,2% wypowiadało się o niej negatywnie, a 8,8% było niezorientowanych w tej kwestii.

Studenci podkreślali takie główne priorytety rozwoju zrównoważonego, jak: lepsza jakość życia – 28,2%, rozwój sektora ekonomicznego (wymieniany głównie przez studentów Akademii Zarządzania Miastem) – 24%, eliminacja presji ekologicznej na środowisko – 17,8%, wyeliminowanie ubóstwa – 12,8%. Jednocześnie 76,3% respondentów podkreślało potrzebę uczestniczenia społeczeństwa w procesie wyboru priorytetów rozwoju zrównoważonego, i to na etapie dyskusji, inicjacji, a szczególnie – w fazie realizacji. Znaczna część badanych studentów (60,3%) uznała centralny poziom władzy państwowej za najważniejszy w promowaniu oraz wprowadzaniu rozwoju zrównoważonego.

Młodzi ludzie określili także główne elementy kształcenia do rozwoju zrównoważonego: programy informacyjne w środkach masowego przekazu – 29,2%, wprowadzenie nowych kursów z przedmiotu wzrost zrównoważony – 23,9% (głównie studenci Akademii Zarządzania Miastem), wdrażanie elementów rozwoju zrównoważonego do już istniejących kursów – 17,4%, specjalne kursy szkoleniowe przeznaczone dla urzędników rządowych – 13,5%, oraz specjalne szkolenia dla jednostek uniwersyteckich – 8,7%.

93,7% osób badanych wspierało potrzebę przejścia rolnictwa w stronę rozwoju zrównoważonego; 47,1% uważało zieloną agroturystykę za jeden z priorytetów w rozwoju ukraińskiej wsi, lecz tylko 51,1% studentów słyszało kiedykolwiek o tej sferze działalności.

Należy zauważyć, że spora grupa młodzieży studiującej dołączyła swoje własne komentarze do formularza kwestionariusza, z których najbardziej interesujące były: kampania informacyjna na temat rozwoju zrównoważonego, wzrost liczby publikacji i programów TV, szybsze wprowadzanie rozwoju zrównoważonego na szczeblu państwowym.

Kwestionariusze sondażu przeznaczone dla urzędników i studentów zawierały kilka podobnych i takich samych pytań, gdyż interesowało nas także porównanie odpowiedzi otrzymanych z obu grup docelowych. W efekcie okazało się, że wyniki uzyskane w obu grupach były w dużej mierze do siebie zbliżone. Różnice zarysowały się zasadniczo w określeniu terminu „rozwój zrównoważony”: studenci definiowali go jako równo-

wagę pomiędzy rozwojem gospodarczym i ekologicznym, podczas gdy dla urzędników oznaczał on przede wszystkim poprawę jakości życia.

Kadra uniwersytecka

W 2006 r. przeprowadzono badanie sondażowe na grupie kadry pracowników Uniwersytetów Rolniczego i Ekologicznego w Autonomicznej Republice Krymskiej. Przebadano 33 osoby w wieku od 26 do 78 lat. Wyniki tego sondażu przedstawiono w tabeli 3.

Wyniki sondażu pokazały, że 73,9% respondentów uznało rozwój zrównoważony za harmonię gospodarki, ekologii i sfery społecznej; 47,8% zdefiniowało go jako rów-

Tabela 3

Wyniki sondażu na temat rozwoju zrównoważonego przeprowadzonego wśród kadry uniwersyteckiej

Priorytety wzrostu zrównoważonego	Wariant odpowiedzi oraz udział respondentów wybierających dany wariant [w %]	
	tak	nie
Harmonia trzech elementów: gospodarki, ekologii oraz aspektów socjologicznych.	73,9	–
Równowaga pomiędzy wzrostem gospodarczym a ochroną środowiska.	47,8	–
Istotny warunek rozwoju światowej gospodarki.	30,4	4,3
Termin tożsamy ze „wzrostem gospodarczym”.	17,4	17,4
Priorytety wzrostu zrównoważonego		
Ochronę środowiska powinno się rozważać w powiązaniu ze wzrostem gospodarczym.	43,5	4,3
Dane ekologiczne powinny być brane pod uwagę przy tworzeniu planów rozwoju terytorialnego społeczności	34,8	8,7
Ochrona środowiska naturalnego jest głównym priorytetem rozwoju zrównoważonego.	39,1	8,7
Lepsza jakość życia oraz wzrost zatrudnienia są głównym priorytetem rozwoju zrównoważonego.	30,4	4,3
Zespolenie aspektów ekologicznych z rozwojem gospodarczym wymusi ruch w stronę rozwoju zrównoważonego.	26,1	–
Możemy wyeliminować biedę, niedostatki sfery socjalnej, zapewnić realizację podstawowych potrzeb poprzez poprawę zarządzania zasobami naturalnymi.	26,1	4,3
Społeczne i gospodarcze aspekty muszą znaleźć się między głównymi elementami rozwoju strategii narodowej.	21,7	8,7
Osiągnięcie rozwoju zrównoważonego oznacza stabilizację oraz eliminację presji ekologicznej.	21,7	4,3

Tabela 3 cd.

Priorytety wzrostu zrównoważonego	Wariant odpowiedzi oraz udział respondentów wybierających dany wariant [w %]	
	tak	nie
Ochronę narodowych wartości Ukrainy można osiągnąć jedynie poprzez właściwe wykorzystywanie zasobów naturalnych.	21,7	4,3
Konieczne jest wykorzystanie potencjału naukowców i specjalistów w zarządzaniu zasobami naturalnymi.	21,7	–
Rozwój zrównoważony oznacza przyszłość nie tylko z uwagi na obecne wymogi gospodarcze.	17,4	4,3
Konieczne jest wykorzystanie zasobów naturalnych w taki sposób, żeby przyniosło to korzyści maksymalnej liczbie ludności.	17,4	26,1
Rozwój zrównoważony wymaga technologii ekologicznie bezpiecznych („technologie czyste”).	17,4	–
Wdrażanie koncepcji rozwoju zrównoważonego dla Ukrainy		
Rozwój zrównoważony to termin interdyscyplinarny i winien być wdrożony na wszystkich poziomach kształcenia.	39,1	–
Regulacja państwowa jest niezwykle ważna dla stworzenia podstaw systemu ochrony ekologicznej.	34,8	–
Organizacje różnych typów (agendy rządowe, firmy prywatne, organizacje pozarządowe) muszą współpracować ze sobą w celu osiągnięcia sukcesu w obszarze rozwoju zrównoważonego.	21,7	–
Z powodu braku klasy średniej aktualnie nie jest możliwe uzyskanie zrównoważonego rozwoju na Ukrainie.	17,4	17,4
Samorząd lokalny musi być odpowiedzialny za podejmowanie decyzji dotyczących środowiska naturalnego oraz za szkolenia w dziedzinie spraw środowiskowych.	17,4	4,3
Rozwiązywanie problemów środowiska naturalnego musi być wspierane przez podmioty międzynarodowe.	13,0	13,0
Zanieczyszczenie środowiska, ubóstwo oraz niekontrolowane wykorzystywanie zasobów naturalnych to główne bariery na drodze do rozwoju zrównoważonego.	13,0	4,3
Ukraina nie jest gotowa na rozwój zrównoważony w tej chwili, gdyż można go osiągnąć tylko po zaspokojeniu minimalnych podstawowych potrzeb obywateli.	13,0	17,4
Rola opinii publicznej w odniesieniu do idei rozwoju zrównoważonego		
Potrzebne jest wzmocnienie uczestnictwa społeczeństwa na poziomie lokalnym w perspektywie długofalowej.	39,1	–
Uczestnictwo każdej osoby jest ważnym warunkiem wstępnym do wdrożenia rozwoju zrównoważonego na Ukrainie.	21,7	–
Uczestnictwo społeczeństwa w podejmowaniu decyzji jest ważne dla rozwoju zrównoważonego.	13,0	–
Poziom wiedzy każdego obywatela (o sprawach rozwoju zrównoważonego) jest zależny od ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa.	8,7	–

Źródło: opracowanie własne.

nowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym a ochroną środowiska naturalnego; 30,4% wskazało, że jest on ważnym warunkiem do rozwoju gospodarki światowej; 17,4% podkreśliło, że termin ten jest równoważny ze „wzrostem gospodarczym”, czemu zaprzeczyła taka sama grupa respondentów.

Pytania o wybór priorytetów rozwoju zrównoważonego były ważną częścią kwestionariusza ankiety, przynosząc następujące wyniki: ochrona środowiska musi być rozważana w relacjach wzrostu gospodarczego – 43,5%; dane ekologiczne muszą być brane pod uwagę przy tworzeniu planów rozwoju regionalnego czy lokalnej społeczności – 34,8%; ochrona środowiska jest głównym priorytetem rozwoju zrównoważonego – 39,1%, z kolei 30,4% twierdziło, że jest nim lepsza jakość życia oraz wzrost zatrudnienia; włączenie kwestii ekologicznych do rozwoju gospodarczego wymusi przejście w kierunku rozwoju zrównoważonego – 26,1%; społeczne i ekonomiczne aspekty muszą zajmować naczelne miejsce w narodowej strategii rozwoju – 21,7%; osiągnięcie rozwoju zrównoważonego oznacza stabilizację i eliminację presji czynnika ekologicznego – 21,7%; ochrona ukraińskich wartości narodowych może być osiągnięta jedynie poprzez właściwe wykorzystanie zasobów naturalnych – 21,7%; konieczne jest wykorzystanie potencjału naukowców i dobrze przygotowanych specjalistów do celów zarządzania zasobami naturalnymi – 21,7; rozwój zrównoważony wymaga używania technologii bezpiecznych dla ekologii (tzw. technologie czyste) – 17,4%.

Pośród pytaných osób 39,1% było przekonanych, że rozwój zrównoważony jest terminem interdyscyplinarnym i musi być wprowadzany na wszystkich poziomach edukacji; 21,7% stwierdziło, że różne typy organizacji (agendy rządowe, przedsiębiorstwa prywatne, organizacje pozarządowe) muszą ze sobą współpracować; 17,4% respondentów było przekonanych o konieczności przeprowadzania odpowiednich szkoleń dla urzędników struktur rządowych; kolejne 17,4% zakładało, że nie jest możliwe osiągnięcie rozwoju zrównoważonego na Ukrainie w tej chwili ze względu na nieobecność klasy średniej, przy czym taka sama liczba respondentów zaprzeczyła tej ostatniej tezie. Pytane osoby wyraźnie odrzucały stwierdzenie, że koncepcja rozwoju zrównoważonego jest nieczytelna i że może być wprowadzona tylko w przypadku dobrze rozwiniętej gospodarki rynkowej; uczestnicy sondaży podkreślali, że porozumienia międzynarodowe oraz spotkania dotyczące różnych aspektów zrównoważenia nie są do końca skuteczne.

Osobno potraktowano pytania dotyczące roli opinii publicznej w wyborze priorytetów oraz wdrażania rozwoju zrównoważonego. Wyniki pokazują, że 39,1% respondentów uznało wzmocnienie społecznego uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji za główny aspekt rozwoju zrównoważonego i pozytywnie odniosło się do tezy, że osiągnięcie rozwoju zrównoważonego na Ukrainie zależy od każdego obywatela – 34,7%.

* * *

Podsumowując, można stwierdzić, że z analizy danych uzyskanych w rezultacie przeprowadzenia trzech sondaży wynika, że jednymi z głównych priorytetów idei rozwoju zrównoważonego na Ukrainie są eliminacja presji ekologicznej na środowisko oraz zapewnienie lepszej jakości życia. Respondenci również podkreślili nieodzowność

połączenia rozwoju gospodarczego oraz ochrony środowiska naturalnego jako naczelnych celów rozwoju zrównoważonego.

Istotna rola społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji związanych z priorytetami rozwoju zrównoważonego została jasno wskazana przez respondentów w każdym z sondaży.

Uzyskane wyniki wskazują na dobre zrozumienie terminów i definicji związanych z ideą rozwoju zrównoważonego u wszystkich biorących udział w ankiecie. Eliminacja ubóstwa, rozwój klasy średniej oraz zaspokojenie podstawowych potrzeb obywateli były wymieniane jako główne elementy tworzenia i modernizowania polityki państwowej. Wyraźnie wskazano, że uczestnictwo różnych grup społecznych ma wielkie znaczenie przy wyborze priorytetów rozwoju zrównoważonego.

Tłumaczenie: Jacek Jędrzejowski

Bibliografia

- Gough S., Scott W., 2006, *Education and Sustainable Development: A Political Analysis*, „Educational Review”, Vol. 58(3).
- Melnychuk D.O., Pidlisnyuk V.V., Stefanovska T.R., 2003, *Key Questions about Sustainable Development: What Everyone Needs to Know*, Hopak, Kyiv.
- Pidlisnyuk V., 2008, *Fundamentals of Sustainable Development*, Publisher House Zsherbatus, Kremenchug.
- Pidlisnyuk V., Gess P., 2008, *Sustainable Development in the Times of Transition: The Case of Ukraine*, „Economic and Environmental Studies”, Vol. 11.
- Rio Declaration on Environment and Development („Agenda 21”) approved by UN Conference on Environment and Development, 1992.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ MIAST UKRAIŃSKICH W ŚWIETLE OPINII PUBLICZNEJ

ABSTRAKT: Agenda 21 może wywierać wpływ na wybór priorytetów zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich na Ukrainie. W celu określenia tych priorytetów w latach 2006–2008 zostały na Ukrainie przeprowadzone badania socjologiczne. W ankiecie udział wzięli urzędnicy rządowi z obszarów miejskich (226 osób), ludzie młodzi (292 osoby) oraz pracownicy akademicy (33 osoby). Dla każdej grupy opracowano oddzielny kwestionariusz zawierający 13–17 pytań, w których należało wybrać jedną ze wskazanych odpowiedzi. Uczestnicy badania mogli wpisywać własne komentarze i propozycje dotyczące kształtowania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. Jako wspomniane priorytety wśród wszystkich trzech grup najczęściej wskazywano eliminację ekologicznej presji na środowisko i lepszą jakość życia. Ankietowani podkreślili także konieczność kompleksowego traktowania zrównoważonego rozwoju ujmującego kategorie: ekonomiczną, społeczną i ochrony środowiska. Wskazali eliminację ubóstwa, rozwój społeczny i zapewnienie głównych ludzkich potrzeb jako cele polityki rozwoju. Ważnym zagadnieniem ujętym w badaniu była rola opinii publicznej w procesie kształtowania zrównoważonego rozwoju przestrzeni miejskiej. Niemal takie same wyniki zostały otrzymane we wszystkich badanych grupach. Wyraźnie wskazano, że uczestnictwo różnych grup społecznych ma wielkie znaczenie przy wyborze priorytetów zrównoważonego rozwoju. Wyniki badań pokazały również poprawne rozumienie terminów i definicji związanych z ideą zrównoważonego rozwoju u wszystkich biorących udział w ankiecie.

SŁOWA KLUCZOWE: miejskie przestrzenie na Ukrainie, zrównoważony rozwój, priorytety

Bartosz FORTUŃSKI
Uniwersytet Opolski

**MOŻLIWOŚĆ WYKORZYSTANIA PRZEZ MIASTA
MODELU KOSZTÓW SYSTEMU
ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO
OPARTEGO NA NORMIE SERII ISO 14000
NA PRZYKŁADZIE MIASTA OPOŁA**

**POSSIBILITY OF USE BY A CITY
THE MODEL OF COSTS
OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEM
BASED ON ISO 14000 NORMS,
ON EXAMPLE OF OPOLE CITY**

ABSTRACT: In the article is present the model of costs of environmental management system as a tool to help for cities in estimating costs connected with this system and also to undertaking decision regarding initiating ISO 14001. Thanks to this model city can qualify the real costs referring to different groups on which city have referring and with have influence on natural environment.

KEY WORDS: model, costs, ISO 14001, EMS, city

Wprowadzenie

Coraz więcej jest miast, które – chcąc dbać o środowisko naturalne – wdrażają System Zarządzania Środowiskowego (SZŚ) oparty na normach serii ISO 14001. Wskazuje to na zainteresowanie miast problematyką ochrony środowiska oraz świadczy o próbach wprowadzania w życie idei zrównoważonego rozwoju. Wiele spośród nich obawia się jednak tego kroku ze względu na m.in. koszty zarówno wdrożenia jak i funkcjonowania tego systemu. Poniższy artykuł ma za zadanie pomóc miastom w podjęciu właściwej decyzji. Odpowiednim narzędziem do pomocy wydaje się model kosztów SZŚ oparty na normach serii ISO 14000.

Model kosztów Systemu Zarządzania Środowiskowego opartego na normach serii ISO 14000

Miasta, chcąc wdrożyć System Zarządzania Środowiskowego, powinny wiedzieć, jakiego rodzaju i jak duże będą koszty. Część z nich chce realizować poprzez SZŚ koncepcję zrównoważonego rozwoju (por. Fortuński 2008a, 2008b). System ten – oparty na normach ISO 14001 – wyraźnie wskazuje, że wszelkie działania z nim związane powinny uwzględniać rachunek ekonomiczny.

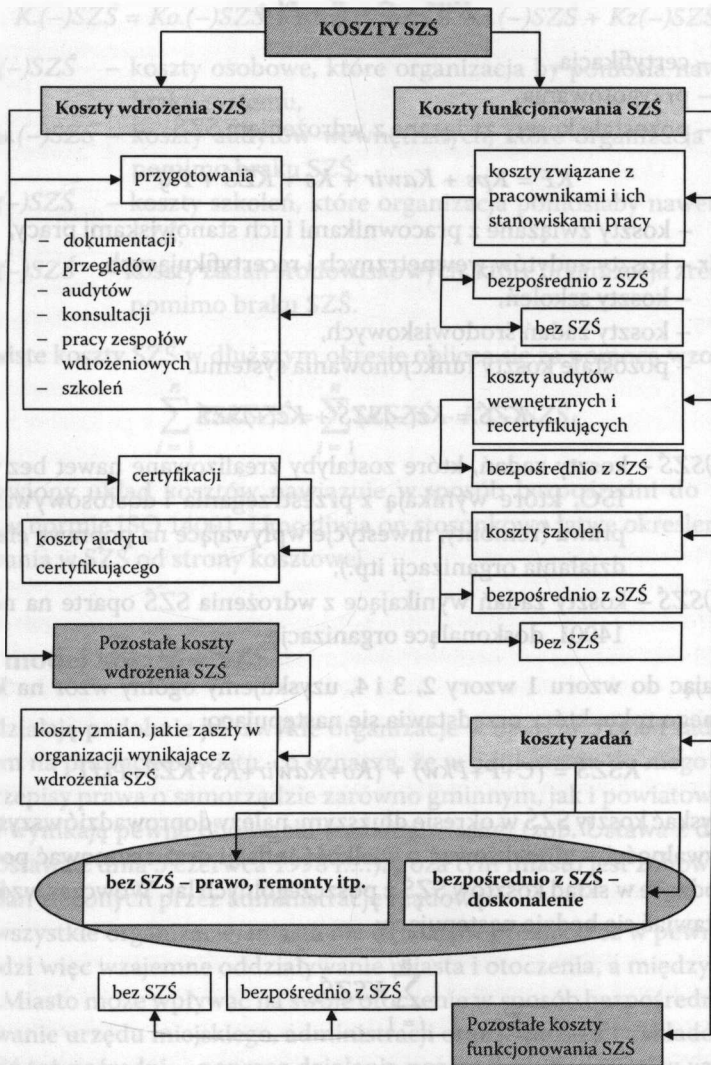
W wymaganiach ogólnych odnoszących się do normy ISO 14001 (System Zarządzania Środowiskowego – Wymagania i wytyczne stosowania) wskazuje się na konieczność ustanowienia, udokumentowania, wdrożenia, utrzymania i ciągłego doskonalenia systemu zarządzania środowiskowego. Z kolei polityka środowiskowa powinna zawierać zobowiązanie organizacji do spełnienia mających w niej zastosowanie wymagań prawnych i innych. W związku z tym, że działania te generują koszty, miasta – chcąc ułatwić sobie ich kwalifikowanie – mogą posłużyć się specjalnie do tego celu opracowanym modelem kosztów SZŚ.

Na koszty SZŚ – jak już wspomniano – składają się koszty wdrożenia oraz funkcjonowania systemu. Pierwsze z nich to m.in. koszty wszelkich przygotowań i certyfikacji. W zakres przygotowań wchodzi koszty związane z ustanowieniem, udokumentowaniem oraz planowaniem: dokumentacji (opracowanie nowych dokumentów, dostosowanie istniejącej dokumentacji), przeprowadzenia przeglądów (np. przegląd wstępny środowiskowy, badanie aspektów środowiskowych), a także audytów poprzedzających wdrożenie systemu, koszty konsultacji, pracy zespołów wdrożeniowych i konsultantów oraz szkoleń. Koszty te wiążą się z przygotowaniem przez miasto danych wejściowych dla systemu. Z kolei na koszty certyfikacji w głównej mierze składają się koszty audytów certyfikujących.

Pozostałe koszty wdrożenia SZŚ to trudne do oszacowania koszty zmian organizacyjnych (tworzenie programów, identyfikacji kluczowych procesów, operacji itp.), co wynika z braku uznanych metod ich pomiaru.

Koszty funkcjonowania systemu to koszty utrzymania i doskonalenia SZŚ, jak również weryfikacji, samooceny i zgodności. W ich skład wchodzi koszty: pracownicze (całkowite koszty utrzymania danego stanowiska pracy wraz z wynagrodzeniem danego pracownika, w tym nagrody), przeprowadzanych audytów wewnętrznych i recertyfikujących, szkoleń, zadań i inne. Wszystkie koszty funkcjonowania z wyjątkiem audytów dzieli się na koszty wpisane bezpośrednio w SZŚ oraz koszty, które bez tego systemu i tak byłyby ponoszone.

Koszty zadań środowiskowych można podzielić na dwie grupy. Pierwszą stanowią koszty zadań „bez SZŚ”, które zrealizowano by nawet pomimo braku SZŚ opartego na normie ISO 14001. Do tej grupy zaliczamy np. koszty remontów, wynikające z dostosowywania się organizacji do zmieniających się przepisów prawa, inwestycje podnoszące efektywność organizacji itp. Drugą kategorią są koszty zadań „bezpośrednio z SZŚ”, czyli te, które nie zostałyby zrealizowane, gdyby nie wdrożony SZŚ wg normy ISO 14001. Model kosztów SZŚ został przedstawiony na rysunku 1.

Rys. 1. Uproszczony model kosztów systemu zarządzania środowiskowego opartego na normie ISO 14001
 Źródło: opracowanie własne.

Omówiony model kosztów SZŚ można przedstawić w formie matematycznej.

$$KSZŚ = KW + KF \quad (1)$$

gdzie: $KSZŚ$ – koszty systemu zarządzania środowiskowego opartego na normie ISO 14001,

KW – koszty wdrożenia SZŚ wg normy ISO 14001,

KF – koszty funkcjonowania SZŚ wg normy ISO 14001.

$$KW = C + P + Pkw \quad (2)$$

gdzie: C – certyfikacja,
 P – przygotowania,
 Pkw – pozostałe koszty związane z wdrożeniem SZŚ.

$$KF = Kps + Kawir + Ks + KZŚ + Pkf \quad (3)$$

gdzie: Kps – koszty związane z pracownikami i ich stanowiskami pracy,
 $Kawir$ – koszty audytów wewnętrznych i recertyfikujących,
 Ks – koszty szkoleń,
 $KZŚ$ – koszty zadań środowiskowych,
 Pkf – pozostałe koszty funkcjonowania systemu.

$$KZŚ = Kz(-)SZŚ + Kz(+)SZŚ \quad (4)$$

gdzie: $Kz(-)SZŚ$ – koszty zadań, które zostałyby zrealizowane nawet bez wdrożenia ISO, które wynikają z przestrzegania i dostosowywania się do prawa (remonty, inwestycje wpływające na poprawę efektywności działania organizacji itp.),

$Kz(+)SZŚ$ – koszty zadań wynikające z wdrożenia SZŚ oparte na normie ISO 14001, doskonalące organizację.

Podstawiając do wzoru 1 wzory 2, 3 i 4, uzyskujemy ogólny wzór na koszty SZŚ w ciągu jednego roku, który przedstawia się następująco:

$$KSZŚ = (C+P+Pkw) + (Ko+Kawir+Ks+KZŚ+Pkf) \quad (5)$$

Chcąc uzyskać koszty SZŚ w okresie dłuższym, należy doprowadzić wszystkie koszty do porównywalności – zindeksować o wielkość inflacji oraz zsumować poszczególne koszty wchodzące w skład kosztów SZŚ z poszczególnych lat. Wówczas wzór na koszty SZŚ przedstawiać się będzie następująco:

$$\sum_{i=1}^n KSZŚ_i \quad (6)$$

gdzie: $KSZŚ$ – zindeksowane koszty SZŚ z poszczególnych lat.

Dzięki zastosowaniu omawianego modelu kosztów SZŚ opartego na normie ISO 14001 można określić rzeczywiste koszty poniesione przez miasto w związku z funkcjonowaniem systemu. Można je przedstawić jako:

$$RzKSZŚ = KSZŚ - K(-)SZŚ \quad (7)$$

gdzie: $RzKSZŚ$ – rzeczywiste koszty SZŚ,
 $KSZŚ$ – koszty SZŚ,
 $K(-)SZŚ$ – wszelkie koszty, które organizacja by poniosła pomimo braku SZŚ, w ich skład wchodziły koszty przedstawione poniżej.

$$K(-)SZŚ = K_o(-)SZŚ + K_{aw}(-)SZŚ + K_s(-)SZŚ + K_z(-)SZŚ \quad (8)$$

gdzie: $K_o(-)SZŚ$ – koszty osobowe, które organizacja by poniosła nawet pomimo braku systemu,

$K_{aw}(-)SZŚ$ – koszty audytów wewnętrznych, które organizacja by poniosła pomimo braku SZŚ,

$K_s(-)SZŚ$ – koszty szkoleń, które organizacja poniosłaby nawet przy braku SZŚ,

$K_z(-)SZŚ$ – koszty zadań środowiskowych, które organizacja zrealizowała by pomimo braku SZŚ.

Rzeczywiste koszty SZŚ w dłuższym okresie oblicza się za pomocą wzoru:

$$\sum_{i=1}^n R_z K S Z Ś = \sum_{i=1}^n (K S Z Ś - K(-) S Z Ś_i) \quad (9)$$

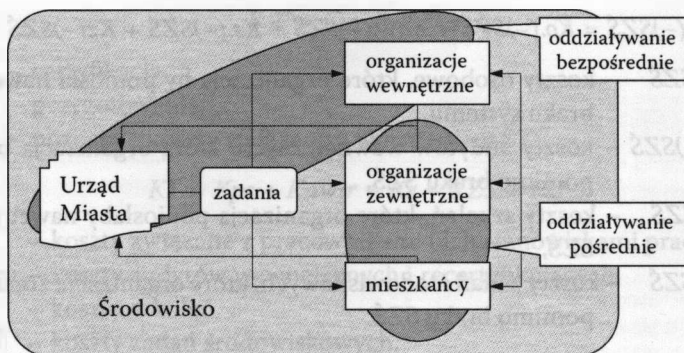
Przedstawiony układ kosztów nawiązuje w sposób bezpośredni do wytycznych zawartych w normie ISO 14001. Umożliwia on stosunkowo łatwe określenie poziomu zaangażowania w SZŚ od strony kosztowej.

Miasto a model kosztów SZŚ

Miasta działają podobnie jak zwykle organizacje w oparciu o cele i zadania. Opole jest miastem na prawach powiatu, co oznacza, że w odniesieniu do niego mają zastosowanie przepisy prawa o samorządzie zarówno gminnym, jak i powiatowym. Z przepisów tych wynikają pewne obowiązki (zadania własne) (zob. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r....; Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r....). Poza tym miasto jest zobowiązane również do zadań zleconych przez administrację rządową.

Tak jak wszystkie organizacje, miasta nie działają w próżni, lecz w pewnym otoczeniu. Zachodzi więc wzajemne oddziaływanie miasta i otoczenia, a między nimi liczne interakcje. Miasto może wpływać na swoje otoczenie w sposób bezpośredni – poprzez funkcjonowanie urzędu miejskiego, administracji oraz jednostek i zakładów budżetowych – bądź też pośredni – poprzez działania pozostałych podmiotów współtworzących i współdziałających z administracją (np. mieszkańców, przedsiębiorstw prywatnych). Ponadto miasto w wyniku działalności (pozytywnej i negatywnej) kształtuje środowisko przyrodnicze w swym otoczeniu (por. Fortuński 2008a).

Chcąc oddziaływać pozytywnie na środowisko przyrodnicze, miasta mogą decydować się na wdrożenie SZŚ opartego na normie serii ISO 14000. System ten nie ogranicza się jedynie do administracji samorządowej, ale oddziałuje on również poprzez miasto na organizacje wewnętrzne i zewnętrzne wykonujące zadania miasta. Nakłada on bowiem obowiązek posiadania SZŚ według normy ISO 14001 jako warunek niezbędny do współpracy. Pomiędzy miastem a organizacjami zachodzą wzajemne interakcje. Zależności te przedstawiono na rysunku 2.

Rys. 2. Wzajemne interakcje wewnątrz miasta z mieszkańcami i organizacjami

Źródło: Fortuński 2008a.

Niektóre miasta mogą być niechętnie wdrożeniu SZŚ opartego na normach serii ISO 14000. Główną tego przyczyną jest obawa o wzrost kosztów związanych z realizacją szerokiego spektrum zadań. Przedstawiony w tym artykule model kosztów SZŚ może okazać się bardzo przydatnym narzędziem przy określaniu zarówno ogólnych, jak i rzeczywistych kosztów związanych z wdrożeniem oraz funkcjonowaniem tego systemu. Zastosowanie modelu kosztów SZŚ – ISO 14001 może pomóc odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakim stopniu zwiększą się koszty funkcjonowania miast w związku z systemem. W miastach i organizacjach, nad którymi sprawują one kontrolę, mających już wdrożony ISO 14001 zastosowanie modelu kosztów SZŚ może pomóc w określeniu rzeczywistych kosztów tego systemu oraz określeniu ich zaangażowania w ideę zrównoważonego rozwoju – im wyższy procentowy udział rzeczywistych kosztów SZŚ, tym większe zaangażowanie w realizację tej idei. Poza tym model sam w sobie daje informację miastom, w którym miejscu powstają koszty SZŚ, wskazuje ich ogólną charakterystykę. Rozróżnia on też dwa rodzaje kosztów SZŚ – rzeczywiste i ogólne. Taka informacja – mimo że bardzo ogólna – jest bardzo przydatna szczególnie na początkowym etapie podejmowania decyzji dotyczących wdrożenia SZŚ.

Posiadanie przez Opole SZŚ – ISO 14001 oznaczałoby, że przy realizacji wszelkich zadań należałoby uwzględnić założenia ochrony środowiska. Prośrodowiskowe podejście powinno być również poddawane ciągłemu doskonaleniu. Poprzez realizację takiego podejścia, czyli realizację zadań własnych i zleconych z uwzględnieniem wytycznych ISO 14001, miasto mogłoby wcielić w życie ideę zrównoważonego rozwoju. Oznacza to, że w każdym z przedstawionych na rysunku 2 aspektów miasto powinno być zainteresowane tym, w jaki sposób kształtują się koszty wdrożenia i funkcjonowania SZŚ w odniesieniu do poszczególnych elementów tworzących interakcje miasto–otoczenie.

Miasta, chcąc wdrożyć SZŚ, powinny znać koszty, jakie się z tym wiążą w odniesieniu do trzech grup: urząd miasta, organizacje wewnętrzne i organizacje zewnętrzne. Dla każdej z tych kategorii należałoby przeprowadzić symulację dotyczącą poszczególnych pozycji kosztowych SZŚ. W szczególności należałoby określić koszty SZŚ w organiza-

cyjach powiązanych z miastem, które już mają omawiany system. Zainteresowanie tymi trzema grupami wynika ze sposobu realizacji zadań zarówno własnych, jak i zleconych miastu przez administrację rządową. Mogą one zostać wykonane w dwojaki sposób:

- we własnym zakresie (oddziaływanie bezpośrednie): administracja (urzędy, wydziały, jednostki), zakłady budżetowe, jednostki budżetowe i spółki prawa handlowego,
- jako zlecenie dla firm zewnętrznych (oddziaływanie pośrednie) – głównie w wyniku przetargów.

Tak więc miasto – chcące wdrożyć SZŚ według normy ISO 14001 – nie powinno ograniczać się do ustalania kosztów SZŚ jedynie w urzędzie miasta. Wynika to z faktu, że jak już wspomniano wcześniej, miasto, które wdrożyło SZŚ, kieruje się jego wytycznymi w każdym aspekcie swojej działalności. A jak wskazano, poszczególne aspekty działalności miasta są związane z odpowiednimi jednostkami, zakładami i organizacjami. Koszty związane z wdrożeniem i funkcjonowaniem SZŚ wpływają na poziom kosztów każdej z poszczególnych organizacji, a przez to w sposób pośredni (organizacje zewnętrzne), jak i bezpośredni (administracja, zakłady i jednostki budżetowe oraz spółki) na koszty zadań świadczonych przez miasto. A to jest bardzo często wyznacznikiem tego, czy SZŚ jest wdrażany przez miasta czy nie.

Zbadanie kosztów SZŚ mogłoby odpowiedzieć również na pytanie, jak blisko do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju znajduje się miasto i pozostałe organizacje z nim powiązane.

Aby zobrazować skalę możliwości oddziaływania Opola poprzez realizację swoich zadań, wystarczy wskazać na jednostki mu podległe (a to tylko część możliwości oddziaływania miasta poprzez realizację swoich zadań). Są to:

- 1) szkolnictwo: żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, oraz placówki oświatowe;
- 2) kultura: Opolski Teatr Lalki i Aktora, Galeria Sztuki Współczesnej, Estrada Opolska, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Kultury;
- 3) pomoc społeczna: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów, Miejski Ośrodek Pomocy Osobom Bezdomnym i Uzależnionym, Dom Dziecka, Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy, Pogotowie Opiekuńcze, Środowiskowy Dom Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi;
- 4) pozostałe: Straż Miejska, Zakłady Opieki Zdrowotnej, Zakład Obsługi Technicznej, Miejski Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego, Miejski Zarząd Dróg, Powiatowy Zespół ds. Orzekania Niepełnosprawności, Powiatowy Urząd Pracy, ogród zoologiczny, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji;
- 5) spółki prawa handlowego, w których miasto ma udziały: Energetyka Ciepła Opolszczyzny SA (wdrożony SZŚ wg ISO 14001), Miejska Telewizja Opole Sp. z o.o., Miejski Zakład Komunikacyjny Sp. z o.o., Opolskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o., Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. (wdrożony SZŚ wg ISO 14001), Zakład Komunalny Sp. z o.o.

Opole, chcąc wdrożyć ISO 14001, powinno posiłkować się doświadczeniami oraz szeroko pojmowaną pomocą ze strony spółek prawa handlowego zależnych od miasta, które mają już wdrożony SZŚ. Takie podejście przyczyniłoby się do sprawniejszego, szybszego oraz bardziej skutecznego i efektywnego przygotowania miasta do wdrożenia i funkcjonowania SZŚ opartego o serię norm ISO 14000. Wymiana takich informacji pomiędzy pozostałymi jednostkami miasta w zakresie doświadczeń związanych z ISO 14001 byłaby również wskazana.

Dzięki wykorzystaniu modelu kosztów SZŚ miasta mogłyby się dowiedzieć, czy podejście prośrodowiskowe wdrożonego SZŚ – ISO 14001 przekłada się na podniesienie kosztów zadań realizowanych przez miasto czy nie. Uświadomiłoby miastom, z jakiego rodzaju kosztami mogą się spotkać, mając SZŚ, a także gdzie ich szukać, na jakim etapie one powstają. Wydaje się, że taka dogłębna analiza kosztów przyczyniłaby się do większej popularyzacji SZŚ wśród miast, a dzięki temu także idei zrównoważonego rozwoju. Wynika to z faktu odmiennego kształtowania się ogólnych oraz rzeczywistych kosztów SZŚ. W istocie rzeczywiste koszty SZŚ – ISO 14001 są znacznie niższe od spodziewanych kosztów związanych z SZŚ. Wszystko to wskazuje w sposób jednoznaczny, że model kosztów SZŚ – ISO 14001 jest bardzo pomocnym narzędziem na różnych etapach wdrażania i funkcjonowania SZŚ. Model ten może ułatwić miastom decyzję, czy wdrażać SZŚ czy też nie.

Bibliografia

- Fortuński B., 2008a, *Możliwości zapewnienia zrównoważonego rozwoju miast za pomocą systemu zarządzania środowiskowego opartego na normach serii ISO 14000 na przykładzie miasta Opola*, [w:] J. Słodczyk, D. Rajchel (red.), *Przekształcenia strukturalne miast i zrównoważony rozwój gospodarki miejskiej*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Fortuński B., 2008b, *Does the Environmental Management Standard ISO 14001 Stimulate Sustainable Development? An Example from the Energy Sector in Poland*, [w:] „Management of Environmental Quality: An International Journal, Emerald”, Vol. 19, No. 2.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, DzU z 1990 r., nr 16, poz. 95.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, DzU z 1998 r., nr 91, poz. 578.

MOŻLIWOŚĆ WYKORZYSTANIA PRZEZ MIASTA MODELU KOSZTÓW SYSTEMU ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO OPARTEGO NA NORMIE SERII ISO 14000 NA PRZYKŁADZIE MIASTA OPOLA

ABSTRAKT: W niniejszym artykule przedstawiono model kosztów systemu zarządzania środowiskowego jako narzędzia pomocnego miastom przy szacowaniu kosztów związanych z tym systemem, jak również przy podjęciu decyzji dotyczącej wdrożenia ISO 14001. Dzięki temu modelowi miasta mogą określić rzeczywiste koszty w odniesieniu do różnych grup, na które miasto ma wpływ, a które wpływają na środowisko naturalne.

SŁOWA KLUCZOWE: model, koszty, ISO 14001, SZŚ, miasto